

Tìm hiểu về chủ nghĩa Marx mới và trào lưu xã hội dân chủ ở phương Tây đương đại

Nguyễn Tấn Hùng^(*)

Tóm tắt: Chủ nghĩa Marx mới kế thừa những yếu tố hợp lý của chủ nghĩa Marx truyền thống, đồng thời tìm cách sửa đổi, mở rộng, kết hợp nó với hệ thống chính trị và kinh tế đương đại. Chủ nghĩa Marx mới tuy không phải là nguồn gốc, nhưng nó bổ sung cơ sở lý luận cho trào lưu xã hội dân chủ với hai khuynh hướng: CNXH dân chủ và dân chủ xã hội - hai lập trường chính trị chủ yếu của các đảng thành viên trong Quốc tế XHCN hiện nay. Bài viết phân tích nguồn gốc và những luận điểm cơ bản của chủ nghĩa Marx mới và đặc điểm của các đảng chính trị và tổ chức quốc tế của trào lưu xã hội dân chủ, nhằm góp phần tìm hiểu sâu sắc hơn về phong trào XHCN trên thế giới hiện nay.

Từ khóa: Chủ nghĩa Marx mới (neo-Marxism), CNXH dân chủ (democratic socialism), Chế độ dân chủ xã hội (social democracy), Quốc tế XHCN (Socialist International)

1. Khái niệm về chủ nghĩa Marx mới

Thuật ngữ “chủ nghĩa Marx mới” (*neo-Marxism*, hiện nay còn có tên *post-Marxism - chủ nghĩa hậu mác xít*) bao gồm những khuynh hướng tư tưởng có điểm chung là thừa nhận và vận dụng một số vấn đề lý luận cơ bản của chủ nghĩa Marx truyền thống, nhưng lại chỉ ra những thiếu sót, khiếm khuyết và đề xuất việc sửa đổi, bổ sung nó, hay mở rộng, kết hợp nó với một trào lưu triết học khác, hay thậm chí phủ nhận nhiều luận điểm quan trọng của chủ nghĩa Marx truyền thống.

Một hình thức chủ nghĩa Marx mới được biết đến tương đối rộng rãi là trường phái Frankfurt (Frankfurt school) ra đời từ

những năm 1920 tại Viện Nghiên cứu xã hội thuộc trường Đại học Frankfurt, Đức. Trong thời gian Đức Quốc xã nắm chính quyền, nhiều người thuộc trường phái này di cư sang Mỹ và một số nước khác. Họ tập trung ở trường Đại học Columbia vào năm 1935, sau đó chuyển đến California năm 1941 và phân tán ra nhiều nơi khác. Sau Thế chiến II, một số người tiếp tục ở lại Mỹ, như Herbert Marcuse (1898-1979); một số người khác trở lại Frankfurt. Các nhà triết học và xã hội học trường phái Frankfurt phát triển lý thuyết phê phán (critical theory) để vạch ra và khắc phục những hạn chế và thiếu sót trong chủ nghĩa Marx truyền thống.

Một số nhà mác xít mới khác tìm cách kết hợp chủ nghĩa Marx với một trường phái khác, như trường hợp Louis Althusser

^(*) PGS.TS., Viện Nghiên cứu kinh tế-xã hội, Trường Đại học Duy Tân, Đà Nẵng; Email: ngthung46@gmail.com

(1918-1990) ở Pháp tìm cách *kết hợp chủ nghĩa Marx với chủ nghĩa cấu trúc* trong việc phân tích cấu trúc của xã hội; Erik Olin Wright (sinh năm 1947) *vận dụng lý luận giai cấp và phương pháp phân tích giai cấp của Marx* trong việc nghiên cứu các giai cấp xã hội. Jean Baudrillard (1929-2007) ở Pháp tìm cách *bổ sung học thuyết kinh tế chính trị* của Marx; Fredric Jameson (sinh năm 1934) ở Mỹ *vận dụng phương pháp duy vật lịch sử của Marx* trong nghiên cứu văn hóa. Chủ nghĩa Marx mới thịnh hành trong nghiên cứu xã hội ở các trường đại học và viện nghiên cứu ở Mỹ nhiều đến nỗi một nhà nghiên cứu phải thốt lên: “Một bóng ma đang ám ảnh giới hàn lâm Mỹ - bóng ma của chủ nghĩa Marx mới” (*Marxism in Modern Academia*, <http://themendenhall.com...>).

2. Một số luận điểm chủ yếu của chủ nghĩa Marx mới

Về lý luận chính trị, các nhà mác xít mới đều cho rằng, chủ nghĩa Marx bên cạnh những giá trị không thể phủ nhận, còn có nhiều vấn đề hoặc đã không được chứng thực trong thực tiễn, hoặc thiếu sót, hoặc được tiếp cận một cách đơn giản, hoặc không còn phù hợp với tình hình mới của xã hội đương đại nên cần phải được xem xét lại, bổ sung và sửa đổi:

- Các nhà mác xít mới *không tin rằng CNCS sẽ thay thế CNTB bằng một cuộc cách mạng bạo lực*. Tư tưởng này đã có nguồn gốc từ chủ nghĩa xét lại và chủ nghĩa cơ hội trong Quốc tế II với những thủ lĩnh là Eduard Bernstein (1850-1932) và Karl Johann Kautsky (1854-1938). Bernstein và Kautsky đều phản đối Cách mạng tháng Mười Nga và chủ trương “CNXH tiến hóa”, phủ nhận chuyên chính vô sản và chủ trương “CNXH dân chủ”. Trong thời đại ngày nay, do phương thức

sản xuất tư bản có bước phát triển mới và đạt được nhiều thành tựu mới về kinh tế, khoa học và kỹ thuật, cho nên một số nhà mác xít mới cho rằng *không có căn cứ để tin rằng có một cái gì đó khác hơn, tốt hơn sẽ thay thế phương thức sản xuất tư bản*; theo một số người khác, CNXH chỉ có thể thay thế dần dần từng yếu tố của CNTB bằng con đường hòa bình mà thôi. Đây là quan điểm của các đảng theo đường lối CNXH dân chủ và dân chủ xã hội ở các nước.

- Các nhà mác xít mới không hoàn toàn nhất trí với lý luận về giai cấp và đấu tranh giai cấp của chủ nghĩa Marx truyền thống. Nhiều người tuy có thừa nhận sự tồn tại của hiện tượng giai cấp và bóc lột giai cấp trong xã hội tư bản và ủng hộ phong trào đấu tranh của công nhân đòi tăng lương và đòi cải thiện điều kiện lao động, nhưng họ *không thừa nhận tư tưởng của K. Marx và V.I. Lenin về tính tất yếu của đấu tranh giai cấp dẫn đến chuyên chính vô sản*. Quan điểm này gắn liền với “đường lối nghị trường”, tức sự chấp nhận một *ché độ chính trị đa nguyên với một hệ thống đa đảng*. Chính vì vậy, các đảng theo đường lối này không được coi là đảng Marx-Lenin chân chính nếu dựa trên tư tưởng của Lenin trong tác phẩm *Nhà nước và cách mạng*, trong đó Lenin cho rằng chuyên chính vô sản là “hòn đá thử vàng” đối với sự hiểu biết thực sự và sự trung thành với chủ nghĩa Marx (V.I. Lê nin, *Toàn tập*, tập 33, 2005: 42).

- Các nhà mác xít mới đề nghị sửa đổi lý luận về nhà nước của chủ nghĩa Marx. Theo họ, nhà nước tuy có liên quan đến giai cấp thống trị về kinh tế, nhưng vẫn có *tính độc lập tương đối* của nó, không hoàn toàn là công cụ bạo lực trấn áp nhằm bảo vệ lợi ích ích kỷ của giai cấp thống trị về kinh tế như Marx, Engels và Lenin nhiều

lần khẳng định. Nhà nước, theo họ, ngoài bị quy định bởi quan hệ kinh tế còn là *kết quả của quá trình phát triển lâu dài của văn hóa chính trị và thành quả lập pháp của nhân dân*. Do vậy, nhiều đảng dân chủ xã hội và CNXH dân chủ ở phương Tây cho rằng, có thể thực hiện những mục tiêu của CNXH như công bằng và bình đẳng xã hội trong khuôn khổ của nhà nước hiện có đi đôi với quá trình dân chủ hóa đời sống chính trị, không nhất thiết phải “phá hủy”, phải “đập tan” nhà nước hiện nay và thay thế bằng một nhà nước khác như quan điểm của V.I. Lenin (*V.I. Lê nin, Toàn tập*, tập 33, 2005: 35, 39, 46, 49)

Về lý luận kinh tế, các nhà mác xít mới cho rằng, *K. Marx chưa thấy vai trò của doanh nhân và một số yếu tố khác ngoài lao động của công nhân* trong việc góp phần tạo ra lợi nhuận doanh nghiệp, cho nên đã *quy sự bất bình đẳng, phân hóa giàu nghèo có nguyên nhân duy nhất do bóc lột lao động*, dẫn đến việc xóa bỏ chế độ tư hữu và kinh tế tư nhân. Các nhà mác xít mới còn cho rằng, chủ nghĩa Marx truyền thống quá nhấn mạnh vai trò quyết định của *quan hệ sở hữu* nên đánh giá bản chất và sự tiến bộ xã hội dựa trên chế độ sở hữu về tư liệu sản xuất. Thật ra theo họ, công hữu hay tư hữu, kinh tế nhà nước hay kinh tế tư nhân chỉ là những phương tiện, không phải là cứu cánh; vấn đề quan trọng là hiệu quả kinh tế, công bằng xã hội và đời sống của nhân dân. Vì vậy, chủ nghĩa Marx mới *không chủ trương xóa bỏ chế độ tư hữu*. Một số đảng theo đường lối XHCN dân chủ chỉ ủng hộ việc thiết lập sở hữu xã hội (social ownership) và sự tồn tại của doanh nghiệp công (public enterprises) ở một mức độ cần thiết, nhất định để thực hiện bình đẳng và xóa bỏ bóc lột mà thôi (https://en.wikipedia.org/wiki/Democratic_socialism). Còn các đảng dân

chủ xã hội thì chủ trương thực hiện công bằng xã hội bằng cách điều tiết thu nhập trong khuôn khổ của kinh tế tư bản tư nhân (https://en.wikipedia.org/wiki/Social_democracy).

Ngoài các vấn đề chính trị và kinh tế, chủ nghĩa Marx mới còn đề nghị sửa đổi, bổ sung chủ nghĩa Marx truyền thống về nhiều vấn đề khác như lý luận về con người, về nữ quyền, về tôn giáo, v.v...

3. Quan điểm của các nhà mác xít mới về xã hội đương đại

Trong những thập kỷ gần đây, trong lĩnh vực nghiên cứu kinh tế-xã hội đã xuất hiện nhiều khái niệm mới phản ánh nhiều mặt trong đời sống kinh tế, chính trị, xã hội của phương Tây đương đại.

Nếu đứng trên học thuyết hình thái kinh tế-xã hội của K. Marx, một xã hội bao giờ cũng có ba mặt: *kỹ thuật* (lực lượng sản xuất), *kinh tế* (quan hệ sản xuất được coi là cơ sở hạ tầng) và *chính trị, tư tưởng* (kiến trúc thượng tầng). Như vậy, các khái niệm mới xuất hiện tuy nhiều nhưng có thể xếp thành ba loại: a) khái niệm chỉ trình độ lực lượng sản xuất như: “xã hội hậu công nghiệp” (the post-industrial society), “xã hội thông tin” (information society), “kinh tế tri thức” (knowledge economy); b) khái niệm chỉ quan hệ kinh tế: “CNTB mới” (neo-capitalism), CNTB giai đoạn sau (late capitalism), “CNTB toàn cầu” (global capitalism); c) khái niệm chỉ tâm lý, tư tưởng (trong kiến trúc, nghệ thuật, triết học) của thời đại hiện nay: “chủ nghĩa hậu hiện đại” (postmodernism) và khái niệm chỉ đặc điểm của thời đại: “thời đại hậu hiện đại” (postmodern era).

Nếu trong thời đại của Marx, Engels, Lenin, “lực lượng sản xuất hàng đầu của toàn thể nhân loại là công nhân, là người

lao động”, thì trong thời đại ngày nay - trong điều kiện xã hội thông tin, khoa học và công nghệ đã thực sự nắm vai trò hàng đầu trong lực lượng sản xuất. Trong tác phẩm nổi tiếng *Điều kiện hậu hiện đại: Báo cáo về nhận thức* (The postmodern condition: A report on knowledge) của Jean-Francois Lyotard - tác phẩm được coi là cái mốc đưa chủ nghĩa hậu hiện đại vào triết học, ông đã dùng chương đầu tiên để nói về vai trò của tri thức khoa học trong lực lượng sản xuất. Theo Lyotard, “Người ta chấp nhận một cách rộng rãi rằng tri thức đã trở thành lực lượng sản xuất chính yếu (tiếng Pháp: la principale force de production, ND) trong vài thập niên vừa qua” (Jean-Francois Lyotard, 1984: 5).

Nếu những khái niệm chỉ trình độ lực lượng sản xuất nói trên đã được sử dụng tương đối phổ biến trên thế giới, thì trái lại những khái niệm chỉ quan hệ sản xuất cho đến nay vẫn chưa có sự thống nhất. Một số quan điểm sau đây chỉ là những kết quả nghiên cứu đề xuất có tính chất cá nhân:

Ernest Mandel (1923-1995), một nhà lý luận mác xít nổi tiếng gốc Đức đã dùng khái niệm *CNTB mới* trong tác phẩm *Nhập môn về lý luận kinh tế mác xít* (An Introduction to Marxist Economic Theory), xuất bản năm 1962 và 10 năm sau thay đổi thuật ngữ thành *CNTB giai đoạn sau* trong tác phẩm *Late Capitalism* công bố năm 1972. Theo Mandel, phương thức sản xuất tư bản có ba giai đoạn phát triển: giai đoạn đầu là *CNTB tự do cạnh tranh* (freely competitive capitalism) (1700-1850), được Marx phân tích trong tác phẩm *Tư bản*; giai đoạn thứ hai là *CNTB độc quyền* (monopoly capitalism) và *CNTB độc quyền nhà nước* (state monopolist capitalism), tức *chủ nghĩa đế quốc* (imperialism) vào khoảng cuối thế kỷ XIX - nửa đầu thế kỷ

XX, được V.I. Lenin trình bày trong tác phẩm *Chủ nghĩa đế quốc - giai đoạn cao nhất của CNTB*; và giai đoạn thứ ba được ông gọi là *giai đoạn sau của CNTB* từ sau Thế chiến II đến nay (Ernest Mandel, 1976).

Fredric Jameson, một nhà lý luận văn hóa, lý luận chính trị mác xít ở Mỹ cũng sử dụng lại thuật ngữ của Mandel trong tác phẩm nổi tiếng của mình *Chủ nghĩa hậu hiện đại: Logic về mặt văn hóa của CNTB giai đoạn sau* (Postmodernism: The cultural logic of late capitalism), xuất bản năm 1991. Còn Jacques Derrida thì dùng khái niệm “CNTB mới” trong một số tác phẩm của mình.

Đối với các nhà lý luận này, *CNTB mới* hay *CNTB giai đoạn sau* đều không có nghĩa là *giai đoạn cuối* hay *giai đoạn suy vong của CNTB*. Khác với quan điểm của Lenin cho rằng, chủ nghĩa đế quốc là *giai đoạn cao nhất* (высшая стадия) của CNTB, là *CNTB đang chết* hay *suy vong* (умирающий капитализм)^(*), là CNTB *quá độ* lên CNXH (V.I. Lê nin, *Toàn tập*, tập 27, 2005: 538), là “sự chuẩn bị vật chất đầy đủ nhất cho CNXH, là *phòng chờ đi vào CNXH*” (V.I. Lê nin, *Toàn tập*, tập 36, 2005: 371), các nhà mác xít mới và hậu mác xít khẳng định điều ngược lại: CNTB không suy tàn mà đang ở giai đoạn thứ ba (giai đoạn sau), *một hình thức phát triển hơn nữa của CNTB* (CNTB toàn cầu). Fredric Jameson cũng tán thành quan điểm của Mandel rằng: “CNTB giai đoạn sau, đại diện cho một ‘xã hội hậu công nghiệp’, như thế đã tỏ ra là một

^(*) Trong bản dịch tiếng Việt có một số từ dịch sai, như “высшая стадия” được dịch là “giai đoạn tốt cùng”, đúng ra là “giai đoạn cao nhất”; “умирающий капитализм” được dịch là “CNTB hấp hối” (tập 27) và “CNTB gãy chết” (tập 39), đúng ra là “CNTB đang suy vong” (trong bản tiếng Anh: *moribund capitalism*).

thời kỳ trong đó tất cả mọi ngành kinh tế lần đầu tiên được công nghiệp hóa một cách hoàn toàn” (Fredric Jameson, 1984, p. xv).

Cùng với CNTB toàn cầu là sự xuất hiện một giai cấp thống trị mới - *giai cấp tư bản xuyên quốc gia* (transnational capitalist class - TCC). Điều này được William I. Robinson và Jerry Harris trình bày trong tác phẩm *Tiến tới một giai cấp thống trị toàn cầu? Toàn cầu hóa và giai cấp tư bản xuyên quốc gia*. Các tác giả viết: “Một giai cấp tư bản xuyên quốc gia hình thành từ một bộ phận của giai cấp tư sản thế giới đại diện cho tư bản xuyên quốc gia (transnational capital), cho những chủ sở hữu phương tiện sản xuất hàng đầu của thế giới”; họ là người điều hành “những tập đoàn và những thiết chế tài chính tư nhân xuyên quốc gia (transnational corporations and private financial institutions)” (William I. Robinson and Jerry Harris, 2000).

Các nhà “hậu mác xít” hòa cùng các nhà “hậu hiện đại” để phủ nhận tính tất yếu của cách mạng vô sản, phủ nhận khả năng thay thế CNTB bằng CNXH. Bởi vì theo họ, CNTB đang ở giai đoạn phát triển mạnh mẽ, tuy cũng có những thời kỳ rơi vào khủng hoảng kinh tế, tài chính, nhưng không vì thế mà có thể nói rằng nó đang suy vong, cho nên không có cơ sở nào để nói về sự diệt vong của nó, sự thay thế nó bằng một hình thức mới cao hơn.

Fredric Jameson cho rằng: “Những chuyện đại sự chủ chốt ở đây là những chuyện cho rằng có thể có một cái gì đó sau CNTB, một cái gì đó hoàn toàn khác với CNTB; và chúng đã ‘hợp thức hóa’ thực tiễn trong đó những chiến sĩ chính trị tìm cách đem lại sự tồn tại cho một trật tự xã hội tương lai hoàn toàn khác” (Fredric Jameson, 1984, p. xix). Và Jameson cũng

tán đồng quan điểm của Lyotard cho rằng, vấn đề không phải là một cuộc cách mạng cải tạo xã hội tư bản, mà là “tồn tại và thích nghi với CNTB, tạo ra những nhu cầu mới trong khuôn khổ hạn chế về mặt cơ cấu của phương thức sản xuất tư bản” (Fredric Jameson, 1984, p. xviii).

4. Trào lưu xã hội dân chủ và các đảng xã hội dân chủ trên thế giới hiện nay

* Nguồn gốc lý luận của trào lưu xã hội dân chủ

Lý luận của trào lưu “xã hội dân chủ” hiện nay có nguồn gốc trực tiếp từ tư tưởng *xét lại* và *cơ hội* của một số lãnh tụ Quốc tế II, như Eduard Bernstein và Karl Kautsky. Bernstein phân biệt *chủ nghĩa Marx giai đoạn đầu* với Tuyên ngôn của Đảng Cộng sản (1848) và *chủ nghĩa Marx giai đoạn trưởng thành*. Theo Bernstein, trong chủ nghĩa Marx giai đoạn trưởng thành, K. Marx chủ trương thực hiện CNXH bằng *con đường hòa bình*, bằng *cải cách lập pháp* trong các xã hội dân chủ thay cho cách mạng bạo lực. Kautsky thì cực lực phản đối Lenin và Cách mạng tháng Mười Nga. Trong tác phẩm *CNXH dân chủ chống lại CNCS*, Kautsky cho rằng, dân chủ và CNXH là hai yêu cầu của giai cấp công nhân, nhưng dân chủ phải được ưu tiên hàng đầu, vì chỉ bằng con đường dân chủ mới thực hiện được CNXH. Ông phản đối chuyên chính vô sản (proletarian dictatorship) và chế độ toàn quyền (totalitarianism - chế độ chính trị trong đó nhà nước chi phối toàn bộ đời sống kinh tế, chính trị, tư tưởng), vì trong chế độ đó các phương pháp dân chủ không thể áp dụng được. Lenin vì thế đã gọi Kautsky là “tên phản bội” trong tác phẩm *Cách mạng vô sản và tên phản bội Kautsky (V.I. Lê nin, Toàn tập, tập 37, 2005: 285-416)*.

Nếu đi ngược thời gian về trước nữa, lập trường xã hội dân chủ đã có trong tư tưởng của Ferdinand Lassalle (1825-1864) và “Chương lĩnh Gôta” (1875) của Đảng Dân chủ xã hội Đức. Quan điểm này đã bị K. Marx và F. Engels phê phán trong tác phẩm *Phê phán Chương lĩnh Gôta* (*C. Mác và Ph. Ăngghen, Toàn tập*, tập 19, 1995: 21-53).

Chủ nghĩa Marx mới tuy không phải là nguồn gốc lý luận của các đảng xã hội dân chủ trên thế giới, nhưng nó lại có vai trò rất lớn trong việc bổ sung, đổi mới cương lĩnh, đường lối chính trị của các đảng này.

* *Tổ chức quốc tế và hai lập trường khác nhau của trào lưu xã hội dân chủ*

Quốc tế XHCN (Socialist International) là tổ chức quốc tế của các đảng theo đường lối xã hội dân chủ hiện nay, được thành lập năm 1951 tại Frankfurt, Đức. Quốc tế này kế tục đường lối xét lại trong Quốc tế II (1889-1916), đổi lập với đường lối của Quốc tế III, tức Quốc tế Cộng sản (Communist International, gọi tắt là Comintern) do Lenin sáng lập năm 1919 (Stalin giải tán năm 1943). Hiện nay, Quốc tế XHCN gồm trên 100 đảng thành viên chính thức (full member) và trên 35 đảng là thành viên không chính thức ở hơn 100 quốc gia trên thế giới (<https://en.wikipedia.org/wiki/Socialist...>). Bên dưới quốc tế toàn cầu này còn có một quốc tế bộ phận có tên là *Đảng XHCN châu Âu* (Party of European Socialists) bao gồm 32 đảng thành viên chính thức ở các nước châu Âu, trong đó có các đảng lớn, như: Đảng Xã hội Pháp, Đảng Lao động Anh, Đảng Dân chủ xã hội Đức, Đảng Công nhân XHCN Tây Ban Nha, Đảng Dân chủ Italia. Ngoài ra, Đảng này còn có hơn 20 đảng là thành viên không chính thức (các đảng cộng tác

và quan sát viên) và các tổ chức thanh niên XHCN và phụ nữ là những tổ chức quần chúng của đảng (<https://en.wikipedia.org/wiki/Party...>).

Khuynh hướng xã hội dân chủ cũng phân thành hai lập trường khác nhau, đó là: *CNXH dân chủ* và *dân chủ xã hội*, với những đảng chính trị có cương lĩnh khác nhau. Các nhà nghiên cứu vì vậy không nên thỏa mãn với cụm từ “xã hội dân chủ” chung chung, mà cần đi sâu tìm hiểu thêm sự khác nhau giữa hai lập trường: CNXH dân chủ và dân chủ xã hội.

- *CNXH dân chủ* (democratic socialism) là khuynh hướng chính trị chủ trương *kết hợp giữa nền kinh tế XHCN* (chế độ sở hữu công cộng về tư liệu sản xuất) *với nền chính trị dân chủ đa nguyên, đa đảng*. Khuynh hướng này thịnh hành ở nhiều nước Mỹ Latinh, như Argentina, Chile, Uruguay, Brazil, Ecuador, Venezuela, Mexico, Bolivia. Trong vài thập kỷ gần đây, một phong trào quốc hữu hóa doanh nghiệp tư nhân, nhất là doanh nghiệp tư bản nước ngoài được tiến hành ở các nước này. Tuy nhiên, đây cũng chỉ là *một phản ứng có tính dân tộc chủ nghĩa* trước tình trạng nền kinh tế của đất nước bị tư bản nước ngoài thống trị ở nhiều nước Nam Mỹ.

Một số đảng ở các châu lục khác cũng theo đường lối CNXH dân chủ, như *Đảng Lao động Australia*. Đảng này từng nắm chính quyền ở Australia, đặc biệt thắng lợi chiếm đa số phiếu trong 4 cuộc tổng tuyển cử liên tiếp từ năm 1983 đến năm 1993 và tiếp tục nắm chính quyền trong hai cuộc tổng tuyển cử năm 2007 và năm 2010, nhưng đến cuộc tổng tuyển cử năm 2013 thì không nhận được đủ phiếu bầu để nắm ghế thủ tướng nữa. Cương lĩnh (platform) của đảng này ghi rõ: “Đảng Lao động Australia là một

đảng CNXH dân chủ và có mục tiêu là thực hiện xã hội hóa dân chủ nền công nghiệp, sản xuất, phân phối và trao đổi ở một mức độ cần thiết để xóa bỏ bóc lột và những yếu tố phân xã hội khác trong các lĩnh vực này” bằng cách “thiết lập và phát triển các doanh nghiệp công cộng dựa trên sở hữu liên bang, tiểu bang và các hình thức sở hữu xã hội khác, trong các thành phần kinh tế thích hợp” (<https://en.wikipedia.org/wiki/Australia...>). Một số đảng trước đây theo đường lối CNXH dân chủ, nhưng về sau chuyển sang lập trường dân chủ xã hội như Đảng Xã hội Pháp, Đảng Lao động Anh.

- *Chế độ dân chủ xã hội* (social democracy) chủ trương *duy trì nền kinh tế tư bản với sự can thiệp của nhà nước để đảm bảo công bằng xã hội, hạn chế phân hóa giàu nghèo, giảm thất nghiệp, tăng phúc lợi xã hội để phục vụ nhân dân lao động*. Khuynh hướng này đặc biệt thịnh hành ở các nước Bắc Âu gọi là *mô hình Bắc Âu* (nordic model) với các quốc gia như Đan Mạch, Phần Lan, Na Uy, Iceland, Thụy Điển. Các quốc gia này thực hiện *giảm thất nghiệp bằng cách mở rộng đối tượng lao động trong khu vực công* (y tế, giáo dục, hành chính), như ở Đan Mạch có thời kỳ lên đến 38% lực lượng lao động toàn quốc. Nguồn phúc lợi xã hội của các nước này *chủ yếu nhờ đánh thuế thu nhập* nên có tác động tiêu cực đến lợi ích kinh tế của nhà đầu tư và những lao động chất lượng, vì vậy đã không đứng vững trước tình trạng khủng hoảng tài chính toàn cầu. Từ những năm 1990, nhiều nước ở khu vực này bắt đầu cải tổ kinh tế *theo đường lối của chủ nghĩa tự do xã hội* nên có điều chỉnh thuế thu nhập và giảm số lượng lao động trong lĩnh vực công.

Các đảng theo khuynh hướng dân chủ xã hội cũng nhiều lần nắm chính quyền ở

các nước Tây Âu. Ví dụ, *Đảng Xã hội Pháp* đã nắm chính quyền dưới thời Tổng thống François Mitterrand (1981-1995) và François Hollande (từ năm 2012 đến nay). Đảng Xã hội Pháp thường liên minh với Đảng Cộng sản Pháp trong *liên minh cánh tả*^(*) trong các cuộc tổng tuyển cử. *Đảng Lao động Anh* là đảng nắm chính quyền ở Vương quốc Anh trong ba nhiệm kỳ thủ tướng liên tiếp, dưới thời Thủ tướng Tony Blair và Gordon Brown (1997-2010). *Đảng Lao động New Zealand* là một đảng dân chủ xã hội, một trong hai đảng chính trị lớn nhất ở New Zealand, từng nắm ghế thủ tướng trong thời gian 1999-2008.

*

Chủ nghĩa Marx mới và trào lưu xã hội dân chủ ở phương Tây sở dĩ tồn tại và phát triển được là nhờ thái độ mềm dẻo và

(*) Thuật ngữ “cánh tả”, “cánh hữu” có nguồn gốc từ Cách mạng Pháp 1789, dùng để chỉ *vị trí ghế ngồi của các đại biểu trong các hội đồng lập pháp và tư pháp*. Những đại biểu ngồi cánh bên trái có quan điểm cách mạng, phản đối chế độ quân chủ, ủng hộ chế độ cộng hòa và nhà nước thế tục. Hiện nay, cánh tả bao gồm đảng cộng sản, đảng xã hội chủ nghĩa, đảng dân chủ xã hội và một bộ phận những người theo chủ nghĩa tự do xã hội. Cánh tả chủ trương bình đẳng xã hội, tăng cường sự can thiệp của nhà nước vào đời sống kinh tế để giải quyết việc làm, hạn chế bóc lột, tăng phúc lợi xã hội, v.v... Cánh tả chia ra: “trung tả” (center-left), “cực tả” (far-left, radical-left, ultra-left). Cánh hữu bao gồm các đảng tân tự do, bảo thủ, dân tộc... có quan điểm ngược lại, như chủ trương thị trường tự do hoàn toàn, giảm thiểu sự can thiệp và hỗ trợ của nhà nước, phản đối nhập cư... Cánh hữu cũng được chia ra: “trung hữu” (centre-right hay moderate-right), “cực hữu” (far-right, extreme-right, hard-right, radical-right, fascist-right, ultra-right). Chẳng hạn, Đảng Cộng hòa (Les Républicains) Pháp do Nicolas Sarkozy lãnh đạo là đảng trung hữu; Đảng Mặt trận dân tộc (Front National) Pháp do Jean-Marie Le Pen đứng đầu là một đảng cực hữu.

quá trình đổi mới liên tục về lý luận, cương lĩnh chính trị, chính sách về kinh tế của các đảng theo khuynh hướng chính trị này. Trào lưu xã hội dân chủ, một mặt đấu tranh không khoan nhượng chống lại các khuynh hướng cực hữu để bảo vệ lợi ích của nhân dân lao động, mặt khác nó sẵn sàng hội nhập với các khuynh hướng tiến bộ khác, như chủ nghĩa tự do xã hội, nên nhờ đó mà nó đã thích nghi được với điều kiện kinh tế tri thức và CNTB toàn cầu hiện nay. Trong lý luận và cương lĩnh của trào lưu chính trị này, ngoài tính chất xét lại và không triệt để cách mạng, cũng chứa đựng nhiều yếu tố hợp lý mà chúng ta cần phải nghiên cứu và có thể kế thừa trong công cuộc đổi mới toàn diện CNXH ở nước ta hiện nay. Ngoài ra, việc nghiên cứu các trào lưu này sẽ giúp chúng ta có thái độ đúng mực trong quan hệ quốc tế và góp phần thúc đẩy quá trình hội nhập của nước ta hiện nay □

Tài liệu tham khảo

1. C. Mác và Ph. Ăngghen, *Toàn tập* (1995), Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội.
2. Ernest Mandel (1976), *Late Capitalism*, Translated by Ioris De Bres, NLB, London.
3. Fredric Jameson (1984), *Preface*, *The Postmodern Condition*, Ibid.
4. Jacques Derrida (1994), *Những bóng ma của Marx*, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội.
5. Jean-Francois Lyotard (1984), *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*, Translated by Geoff Bennington and Brian Massumi, University of Minnesota Press, Minneapolis.
6. Karl Kautsky (1946), *Social Democracy versus Communism*, Translated by David Shub and Joseph Shaplen, Rand School Press, <https://www.marxists.org/archive/kautsky/1930s/demvscom>, truy cập ngày 25/10/2016.
7. *Marxism in Modern Academia*, <http://themendenhall.com/2012/02/20/marxism-in-modern-academia/>, truy cập ngày 25/10/2016.
8. V.I. Lê nin, *Toàn tập* (2005), Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội.
9. William I. Robinson and Jerry Harris (2000), *Towards A Global Ruling Class? Globalization and the Transnational Capitalist Class*, published in *Science & Society*, Vol. 64, N°.1, Spring 2000, 11–5411, Brooklyn, New York.
10. https://en.wikipedia.org/wiki/Democratic_socialism, truy cập ngày 23/11/2016.
11. https://en.wikipedia.org/wiki/Social_democracy, truy cập ngày 23/11/2016.
12. https://en.wikipedia.org/wiki/Australian_Labor_Party, truy cập ngày 23/11/2016.
13. https://en.wikipedia.org/wiki/Socialist_International, truy cập ngày 23/11/2016.
14. https://en.wikipedia.org/wiki/Party_of_European_Socialists, truy cập ngày 23/11/2016.